

UNIVERZITY AKO AKTÉR REGIONÁLNEHO ROZVOJA: TEORETICKÉ POZNÁMKY

Ema Mišúnová¹, Pavol Korec²

---

¹ *Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja, e-mail: ema.misunova@gmail.com*

² *Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja, mail: pavol.korec@uniba.sk*

Abstract: For a long time, there has been a perception in society that education and research are two of the university's main tasks. Nowadays, especially as a result of integration and globalization, already at national level, the scope of university activities exceeds these two primary functions and the universities' tasks are expanded to include a third activity, entrepreneurial university. Universities have a major impact on the quality of human capital in the region itself, thereby significantly determining the knowledge economy and innovation activities in the region. However, in addition to the actual production of graduates, it is precisely the direct cooperation of companies operating in the region and universities operating in the region that can create positive synergies in relation to economic and regional development in general. The present paper discusses not only the impact of universities on the economic development of cities and regions, but also some other topical issues such as: specifics of university graduates as a workforce, universities in concepts of regional development theories and others.

Keywords: universities, knowledge economy, innovations, human potential, regional development, automotive industry

1 ÚVOD

Hlavným zameraním z hľadiska vysokoškolského vzdelávania je, okrem iného, prispievať aj k zlepšeniu výkonnosti ekonomiky štátu. Univerzitné vzdelávanie je všeobecne vnímané ako prostriedok, ktorý výraznou mierou pomáha k zvyšovaniu konkurencieschopnosti ekonomiky v globálnej, národnej i regionálnej mierke. Ako sa vyvíja globálna ekonomika tým, že sa stáva stále viac závislou na nových znalostiach a nových poznatkoch, tak dochádza aj k zmenám v univerzitnom vzdelávaní. Prechod od industriálnej spoločnosti k znalostnej spoločnosti kladie na univerzity nové požiadavky. Od univerzít sa v posledných minimálne 30 rokoch, očakáva, aby svojou činnosťou prispievali k zvyšovaniu nielen globálnej a národnej konkurencie-

schopnosti, ale aby podporovali aj miestny regionálny rozvoj. Dôrazne na to upozornili už v 80. rokoch minulého storočia Deming (1982), Romer (1990) a iní.

Súčasná situácia na trhu práce v Európe a na to nadväzujúca potrebná modernizácia vysokoškolského vzdelávania v krajinách Európskej únie, smeruje k zvýšeniu počtu študentov a absolventov univerzít, k zlepšeniu kvality vzdelávacích programov a k užšej spolupráci vzdelávacích inštitúcií so zamestnávateľmi, pri aktívnej vládnej podpore vedy, výskumu a inovácií. Dôležitá je požiadavka podpory prakticky všetkých opatrení vlády, od legislatívnych, cez sociálne až k finančným. V posledných rokoch zohrávajú univerzity v celej Európe významnú úlohu so svojimi špecifickými študijnými programami, ktoré sa postupne stali dôležitými aktérmi ekonomického a všeobecne regionálneho rozvoja (Buček, Rehák a Tvrdoň, 2010).

Slovensko je priemyselnou krajinou, kde sa priemysel stále výraznou mierou podieľa na zamestnanosti, tvorbe HDP a iných ekonomických a sociálnych ukazovateľoch. V priemysle Slovenska v prvých 20 rokoch 21. storočia dominuje strojárstvo a elektrotechnický priemysel, na čele s automobilovým priemyslom. Možno povedať, že automobilový priemysel je ťahúňom slovenskej ekonomiky a spomínaným generátorom tvorby významného počtu pracovných miest a prírastku HDP. Detailnejší pohľad však odhalí, že všetky štyri veľké automobilky sú v rukách zahraničných vlastníkov a zo všetkých firiem pracujúcich pre automobilový priemysel na Slovensku je len 2,9 % z nich pod kontrolou slovenského kapitálu (Pavlínek, 2019). Aj pri ostatných strojárskych, prípadne elektrotechnických podnikoch je len minimum z nich slovenských. Veľké nadnárodné spoločnosti síce prinášajú moderné technológie a procesy, moderné spôsoby manažovania, ako aj nové poznatky a kreativitu do práce podnikov na Slovensku, no takmer celý tento vývoj prebieha, žiaľ, prakticky v ich centrálach mimo územia Slovenska. Na zmene tohto stavu by sa malo výraznou mierou podieľať práve univerzitné vzdelávanie.

Automobilový priemysel je všeobecne akceptovaným ťahúňom slovenskej ekonomiky a vytvára významný počet vysokokvalifikovaných pracovných miest. Dôležitú úlohu v ňom zohrávajú absolventi technických vysokých škôl, ktorí predstavujú bázu pre ďalší rozvoj automobilového priemyslu. Automobilový priemysel, v porovnaní s ostatnými odvetvami, vyžaduje výrazne vyšší počet kvalifikovaných (vysokoškolsky vzdelaných) technických pracovníkov. Ako sa ukazuje, jedným z problémov a hrozieb rozvoja tohto odvetvia, okrem iných globálnych, je na Slovensku práve regionálna dostupnosť pracovnej sily s patričným vzdelaním.

Dlhodobo pretrvával v spoločnosti názor, že dvomi základnými úlohami univerzity sú vzdelávanie a výskum. V súčasnosti, predovšetkým ako dôsledok integrácie a globalizácie, už aj na národnej úrovni rozsah činností vykonávaných na univerzite presahuje tieto dve primárne funkcie a do popredia sa posúva požiadavka na úlohu univerzít v ekonomickom rozvoji štátu a v regionálnom rozvoji. Meniace sa prostredie spôsobuje, že ekonomický rozvoj sa stáva hlavnou úlohou univerzít, samozrejme pri nezanedbávaní dvoch primárnych úloh, vzdelávacej a vedecko-výskumnej činnosti. V uplynulých 60 rokoch prebehli vo svetovom univerzitnom vzdelávaní dve revolúcie. Na začiatku 60. rokov minulého storočia prebehla prvá akademická revolúcia, ktorá zmenila univerzity z učiacich na vedecko-výskumné („from tea-

ching to research university“). Druhá akademická revolúcia prebehla na začiatku 90. rokov minulého storočia a táto zmenila univerzity z vedecko-výskumných na podnikateľské („from research to entrepreneurial university“). Práve veda a výskum, ktoré sa robia na univerzitách by mali výrazným spôsobom prispievať k prosperite spoločnosti a mali by mať priamy dopad na rozvoj jednotlivých miest a regiónov (Brenzitz a Feldman, 2012).

Pukka a Marmolejo (2008) definujú veľmi výstižne úlohu univerzít nasledovne: „*Vysokoškolské inštitúcie by mali hrať dôležitú úlohu v regióne a jeho občianskej spoločnosti prepojením rôznych prvkov národnej a regionálnej politiky s učením a zručnosťami, výskumom a inováciami, kultúrou a sociálnou inklúziou.*“ V procese vedeckého poznávania sa postupne skúma a odкрýva vplyv znalostí na ekonomický rozvoj spoločnosti a regiónov, ale spätne aj to, ako regióny prispievajú k znalostne založenému rozvoju vlastnej krajiny. Rozvoj spoločnosti a jej regiónov bude teda v budúcnosti závisieť aj od riešenia problému adekvátnej úrovne rozvoja systému vzdelávania (Kuzmišinová, 2009). Na univerzitách sa realizujú stále vo väčšej miere odborné a špecifické formy vzdelávania a výskumu zamerané na prax a podnikanie. Univerzity tak vytvárajú priestor na prepojenie vysokoškolského vzdelávania s potrebami spoločnosti a podporujú európsku dimenziu vysokoškolského vzdelávania.

2 UNIVERZITNÉ VZDELÁVANIE A JEHO FUNKCIE V SPOLOČNOSTI A V REGIÓNOCH

Univerzity sú tradične chápané ako najvyššie vzdelávacie, vedecké a umelecké inštitúcie, ktoré majú nezastupiteľné miesto v každej spoločnosti. Význam univerzít stále spočíva najmä v poskytovaní vysokoškolského vzdelania, t. j. vo výchove kvalifikovaných odborníkov s najvyšším vzdelaním prostredníctvom odovzdávania poznatkov, rozširovaním vedomostí a vedením k samostatnej i tímovej tvorivej práci, ako aj vo vedeckej a výskumnej činnosti, ktorá prispieva k tvorbe nových znalostí, poznatkov, technológií a inovácií. Ako sme uvádzali vyššie v posledných rokoch sa veľmi dôležitou súčasťou úloh univerzít stáva ich práca pre prax, či už formou spolupráce s inštitúciami z praxe alebo priamou podnikateľskou činnosťou.

Tradičnou úlohou univerzitného vzdelávania je teda výchova odborníkov v jednotlivých profesiách. Dostatok samostatných tvorivých kvalifikovaných pracovných síl je znakom dobre rozvinutého vzdelávacieho systému, na vrchole ktorého sú univerzity. Univerzity sú súčasne regionálnym a lokálnym centrom spoločenského diania, subjektom spolupráce s miestnou štátnou správou, so samosprávou a s podnikateľskou sférou, pričom do centra pozornosti sa v posledných rokoch dostáva úloha univerzít v inovačnom procese. Dochádza k synergii vzdelávacej, výskumnej a aplikáčnej úlohy univerzít, v rámci čoho univerzity z hľadiska spojitosti s praxou plnia najmä úlohu tvorcov znalostí, poskytujú vedecké a technologické informácie zo základného výskumu podnikateľskému sektoru a prispievajú k zvýšeniu efektívnosti aplikovaného výskumu, ktorým sa zaoberajú najmä firmy. Univerzity

by mali vytvárať nové znalosti, ktoré sa prenášajú do praxe prostredníctvom podnikového výrobného i nevýrobného sektora vo forme výstupov základného výskumu, prípadne prostredníctvom spin-off firiem (Kuzmišinová, 2009).

Znalosti vznikajú kombinovaním poznatkov, ktoré sú výsledkom poznávacieho procesu. Dôvodom, prečo sa v súčasnosti vedeckí pracovníci, ako aj praktici intenzívne zaoberajú znalosťami je skutočnosť, že vo všeobecnosti sa za najslubnejšiu stratégiu pre ekonomický rast krajín považuje tá, ktorá posilňuje znalostnú základňu krajiny a využívanie nových znalostí v ekonomike (Rehák, 2009a). Znalosti a inovácie sa považujú za strategicky najvýznamnejšie zdroje poznatkovo založenej firmy a ako jedinečný, ťažko napodobiteľný kapitál sa stávajú hlavným determinantom jej konkurencieschopnosti. Znalosti a inovácie sú fundamentálnym stupňom, bázou novej ekonomiky a sú definované ako kapacita a schopnosť tvoriť nové a inovovať existujúce myšlienky, procesy a produkty a pretransformovať ich do ekonomických hodnôt a bohatstva (Huggins a Izushi, 2007). Podľa Nilssona (2004), zatiaľ čo „čistá“ veda reprezentuje nezaujatý spôsob hľadania a vytvárania nových znalostí, súčasný výskum univerzít sa už zameriava aj na inovatívny potenciál nových poznatkov a objavov a ich realizáciu prostredníctvom inovačného procesu. Tento proces odstraňuje hranice medzi výskumom a vzdelávaním univerzít, a vykazuje znaky ich zlučovania. Tak sa inovácie a znalosti stali kľúčovým faktorom, ktorý ovplyvňuje mieru ekonomického rastu a prispieva tak k zvyšovaniu kvality života v regiónoch (Rehák, 2009b).

Z pôvodnej úlohy zabezpečiť vzdelávanie a základný výskum a transfer poznatkov a technológií sa tak postavenie a úlohy univerzity rozširujú a univerzita sa stáva dôležitým aktérom v regionálnom rozvoji. Sledovať činnosť a kvalitu univerzít z hľadiska výsledkov výskumu a ich transferu do praxe, v kontexte regionálneho rozvoja, sa dnes javí nevyhnutné. Podľa Breznitz a Feldmana (2010) je transfer znalostí a inovácií „prelievaný“ do praxe, okrem iného, aj cez rozvoj ľudských zdrojov, vzdelávanie, zamestnávanie absolventov univerzít v regióne a aj následné pokračovanie vo vzdelávaní zabezpečujúce profesionálny rast. Všeobecne však, ďalšou, už spomínanou treťou úlohou univerzít, je ich dlhodobý vplyv na podnikateľský sektor prostredníctvom výsledkov výskumu a transferu znalostí a inovácií, prípadne podpora technologického rastu. Transferom technológií sa myslia patenty, licencie alebo spin-off firmy, cez ktoré dochádza k presunu znalostí a inovácií do súkromného sektora. V prípade pomoci alebo asistovania univerzít na rozvoji súkromného podnikateľského sektora, sú to napríklad podnikateľské vzdelávanie, tvorba biznis plánov, prípadne odborné konzultácie a iné.

Univerzity sú právom považované za ten subjekt v regióne, ktorý dokáže výrazne vplyvať na rast lokálnej ekonomiky. Nie je to však také jednoduché, nedokážu to urobiť totiž samotné, musia mať podporu aj ďalších aktérov v regióne. Je potrebné napríklad, aby sa zvyšovali možnosti pre prax študentov, zamestnávanie absolventov, poskytovali rôzne daňové výhody a všeobecne povedané, aby sa skvalitňovalo zamestnávateľské prostredie. Inak, vedomosti, ktoré by takto mohli byť významne využité v našich regiónoch, odídu spolu so študentmi na miesta, kde sa dajú lepšie zhodnotiť. Dnes sme svedkami rozsiahlej diskusie na tému ako znížiť počet absol-

ventov našich univerzít, ktorí odchádzajú po skončení štúdia do zahraničia. Je zrejme, že dôležitým motívom odchodu do zahraničia je často lepšie finančné ohodnotenie, ale podľa výpovedi viacerých absolventov, ktorí odišli za prácou do zahraničia, takisto veľmi dôležitým motívom je aj lepšie pracovné prostredie v zahraničí.

Možnosť, ako môžu univerzity podporovať lokálny rast je mnoho, sú medzi nimi priama spolupráca s firmami, vytváranie spin-off firiem, podpora podnikania výsledkami výskumu, či podpora vytvárania partnerstiev. Týmto spôsobmi môže univerzita napomáhať aj všeobecne spolupráci medzi súkromným a verejným sektorom. Čo sa týka spin-off firiem, Bramwell (2005) vidí isté nedostatky v tom, ako sa ľudia na ne pozerajú: „*Ľudia sú roztržití čo sa týka spin-offov, s nápadmi začať niečo nové. Je okolo nich množstvo naivity, predovšetkým ľudia vo vláde a ekonomovia, ktorí si myslia že stačí jedna dobrá časť výskumu alebo patent a môžete vybudovať spoločnosť. Nefunguje to takto. Ak nemáte minimálne štyridsať inovácií a mnoho ďalších vecí, vrátane zdravého podnikateľského prostredia, nezájdete príliš ďaleko.*“

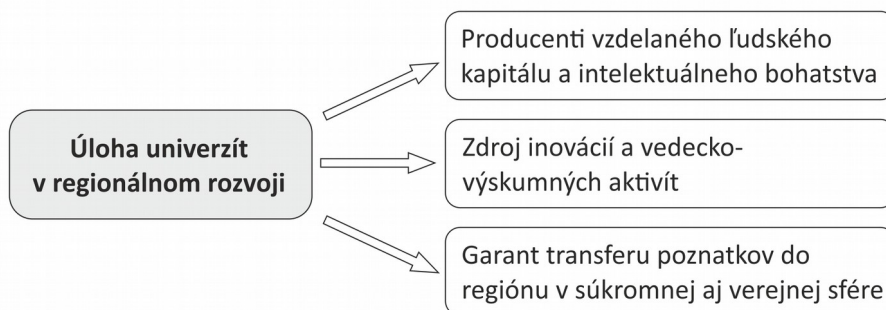
Florida (2005) sa vo svojom článku o úlohe univerzít v regionálnom rozvoji vyjadruje veľmi jasne. Podľa neho by sme nemali na univerzity pozerat' len ako na liahne technologických inovácií. Naopak, budúcnosť vidí v ľuďoch. Ak univerzita dokáže prilákať najšikovnejších ľudí na svete, aby na nej študovali, práve oni a ich novonadobudnuté znalosti a inovačná schopnosť by následne mali viesť k rozvoju na úrovni štátu aj regiónu. Florida sa vyjadruje v tom zmysle, že je nesprávne vidieť univerzity len ako stály motor vzniku nových znalostí a inovácií, ktoré budú napumpované do komerčného sektora. Bohatstvom univerzít, miest a regiónov sú podľa neho ľudia, ich vedomosti, talent a kreativita. Teória o úlohe univerzít v regionálnom rozvoji je pomerne dobre rozpracovaná a možno povedať aj známa. Prispela k tomu aj zvýšená pozornosť, ktorá sa venovala tomuto fenoménu za posledných asi dvadsať rokov. Ide predovšetkým o rozpracovanie teórie inovačnej schopnosti univerzít a zabezpečenie „priesaku“ znalostí zabezpečených univerzitou do regiónu. Bez diskusie môžeme konštatovať, že univerzity vzdelávajú študentov, čím zvyšujú kvalifikáciu budúcej pracovnej sily. Čím sú pracovníci vzdelanejší, tým sú produktívnejší a univerzity tak prispievajú k ekonomickému rastu.

Úlohu univerzít, ako motorov ekonomického rastu, popísali vo svojej práci aj Drucker a Goldstein (2007). Podľa týchto autorov univerzity poskytujú vysoko kvalifikovaných absolventov v inovatívnych odvetviach založených na vedomostiach a kreativite a tak priamo prispievajú k rozvoju spin-off firiem na základe realizovaných výskumov. Absolventi univerzít patria k najvzdelanejšej skupine v populácii a za predpokladu, že svoje vzdelanie komercializujú, aplikujú nové poznatky do praxe vytvorením nových podnikov a následne zabezpečujú rozvoj celých priemyselných odvetví i odvetví služieb, a tým prispievajú k rastu regiónu. Schému úlohy univerzít v regionálnom rozvoji, pri využití poznatkov vyššie uvedených autorov ukazuje obr. 1.

Úlohu univerzít potvrdzuje aj Purcell (2010), podľa ktorej je následkom, u nás na Slovensku dosť kritizovanej „masifikácie“ univerzitného vzdelávania presvedčenie, že rozšírenie prístupu k univerzitnému vzdelaniu a následná zvýšená produk-

cia absolventov univerzít prispeje k rastu ekonomiky zručností (z angl. „*high skills economy*“) a väčšej nielen ekonomickej, ale aj sociálnej prosperite. Tento trend vo vývoji univerzitného vzdelávania bol charakteristický pre všetky rozvinuté krajiny a väčšinu krajín integrovanej periferie, vrátane napr. Číny, Slovenska a iných, na prelome 20. a 21. storočia.

Univerzity zohrávajú významnú úlohu v otváraní nových poznatkových trajektorií so svojimi študijnými programami spätými s odborními, ktoré sa výrazne podieľajú na rozvoji ekonomiky regiónov.

Obrázok 1 Úloha univerzít v regionálnom rozvoji. Zdroj: Rehák, 2009b.

3 VPLYV UNIVERZÍT NA EKONOMICKÝ ROZVOJ MIEST A REGIÓNOV

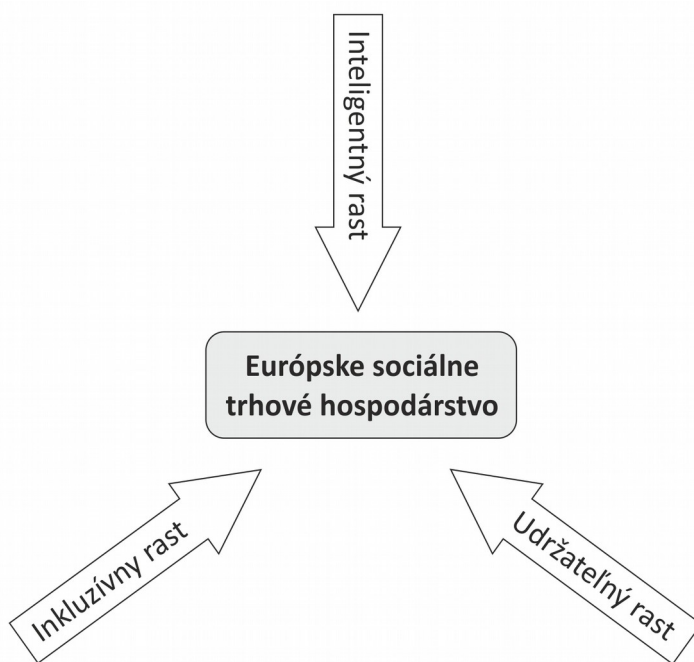
Potenciál vysokoškolských inštitúcií prispievať k ekonomickému rastu a rozvoju regiónov na Slovensku zostáva naďalej nevyužitý. Na tom sa zhodujú nielen naši ekonómovia a regionalisti, ale na túto skutočnosť nepriamo poukázala aj stratégia pre rast a zamestnanosť v Európe do roku 2020 (EURÓPA 2020, 2010). Základom stratégie pre Európu do roku 2020 sú tri vzájomne sa dopĺňajúce priority, ktoré ponúkajú víziu európskeho sociálneho trhového hospodárstva pre 21. storočie. K prioritám stratégie EURÓPA 2020 (2010) patria:

- inteligentný ekonomický rast s cieľom vytvorenia hospodárstva založeného na znalostiach a inováciách,
- udržateľný rast, ktorý má podporovať ekologickejšie a konkurencieschopnejšie hospodárstvo menej náročné na zdroje a
- treťou prioritou je inkluzívny rast, ktorý by mal podporovať ekonomiku s vysokou zamestnanosťou, ktorá zabezpečí ekonomickú, sociálnu a územnú súdržnosť (Kuzmišin a Kuzmišinová, 2010) (obr. 2).

Tieto tri vzájomne sa posilňujúce priority by mali pomôcť Európskej únii a členským štátom poskytnúť nielen stabilný ekonomický rast, ale aj vysokú mieru zamestnanosti, produktivity a sociálnej súdržnosti. V dynamicky meniacom sa svete, najmä pod vplyvom procesov globalizácie a rýchle napredujúcich inovácií, je teda

snahou urobiť EÚ v zmysle uvedenej stratégie viac inteligentnou, s udržateľnou ekonomikou a inkluzívnym rastom. Neprekvapuje upozornenie, že súčasťou inteligentného rastu je snaha Európskej únie zlepšiť svoje výsledky v troch oblastiach, a to:

- vzdelávanie (motivovať občanov, aby zvyšovali svoju kvalifikáciu, v prípade potreby až na úroveň univerzitného vzdelávania, a pravidelne si kvalifikáciu dopĺňali o nové poznatky),
- výskum a inovácie (vytvárať nové znalosti, produkty a služby, ktoré generujú ekonomický rast, regionálny rozvoj a nové pracovné miesta, a súčasne pomáhajú riešiť sociálne otázky) a
- digitálna spoločnosť (optimálne využívať informačné a komunikačné technológie).

Obrázok 2 Schematické znázornenie priorit európskeho trhového hospodárstva podľa „Stratégie Európa do roku 2020“. Zdroj: EURÓPA 2020 (2010).

Dosiahnutie úspechov v troch uvedených oblastiach úzko súvisí s tromi konkrétnymi cieľmi Európskej únie, ktoré v súčasnosti rezonujú nielen v ekonomickom, ale aj v politickom diania vo svete, a ktoré sú vzájomne prepojené a navzájom sa podporujú:

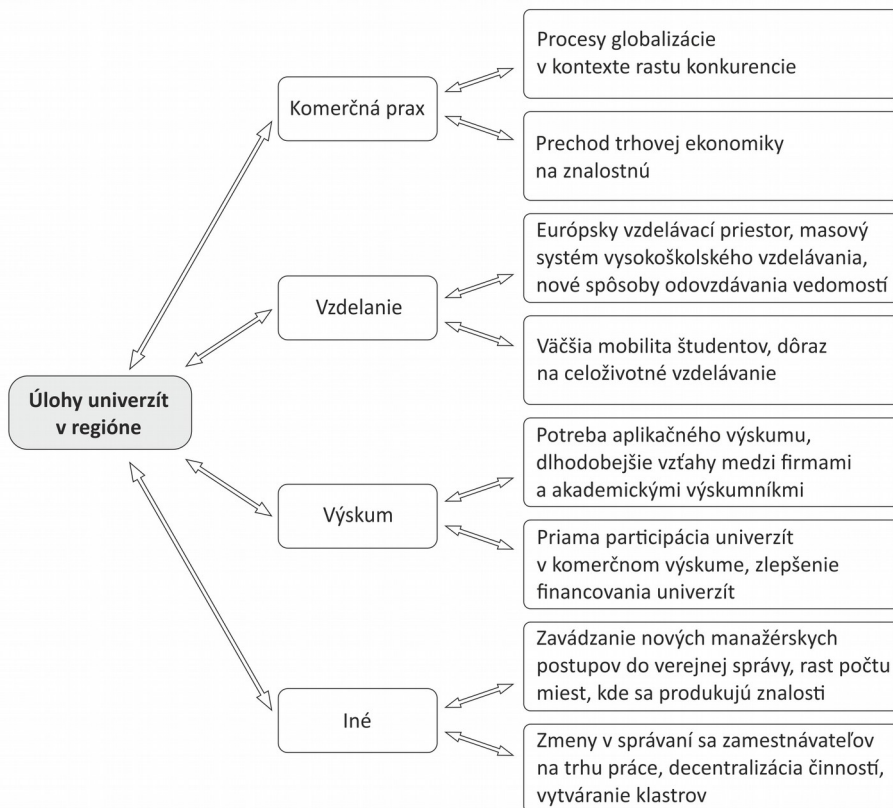
- zlepšenie vzdelania, ktoré pomáha zvýšiť národnú i regionálnu zamestnanosť a priamo i nepriamo sa podieľa na znižovaní chudoby,
- viac inovácií v ekonomike, inovácie nás (Európsku úniu, národné štáty a ich regióny a pochopiteľne aj jednotlivé firmy) robia v globálnej mierke konkurencie-schopnejšími a inovácie sa podieľajú aj na vytváraní nových pracovných miest,
- efektívnejšie využívanie možností digitálnej spoločnosti, investície do nových čistejších technológií bojujú, okrem iného, nielen proti klimatickým zmenám, ale zároveň vytvárajú aj možnosti nových obchodných partnerstiev (EURÓPA 2020, 2010).

Z hľadiska rozvoja potenciálu vzdelávania a zvýšenia možností jeho uplatnenia pre ekonomický rast, je v uvádzanej stratégii deklarovaná snaha investovať 3 % HDP Európskej únie do výskumu a rozvoja, zvýšiť do roku 2020 mieru zamestnanosti mužov a žien vo vekovej kategórii od 20 do 64 rokov na 75 % a zvýšiť úroveň vzdelanosti, pričom sa na dosiahnutí tohto cieľa má podieľať, okrem iného, aj zníženie miery predčasného ukončenia školskej dochádzky pod 10 %.

Stratégia Európa 2020 venuje problematike zvýšenia úrovne vzdelanosti v Európskej únii patričnú pozornosť. Explicitne zdôrazňuje napríklad požiadavku zvýšenia podielu osôb s vysokoškolským vzdelaním vo vzdelanostnej štruktúre jednotlivých členských krajín. V stratégii sa uvádza, že v tomto smere by sa malo v Európskej únii dosiahnuť zvýšenia počtu absolventov vysokých škôl vo vekovej kategórii od 30 do 34 rokov aspoň na 40 %. Ciele vzdelávania Európskej únie možno chápať ako stanovenie základných cieľov pre kontinent, ktorý má ambíciu zostať konkurencieschopným v stále viac inovatívnom a globalizovanom svete. Bývalé svetové regióny, prípadne štáty, ktoré boli ešte pred 20-30 rokmi považované za menej rozvinuté alebo rozvíjajúce sa (Latinská Amerika, Južná Afrika, Čína, India, Irán a iné) sú dnes Európskej únii vážnym konkurentom v tvorbe znalostí a inovácií. Zvýšenie počtu absolventov vysokých škôl a zníženie predčasného ukončenia školskej dochádzky sú významné kroky pre každú ekonomiku založenú na vedomostiach, znalostiach a inováciách. Súčasný podiel vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov na „celkovej pracovnej sile“ v Európskej únii nie je dostačujúci a budúci vývoj trhu práce jednoznačne naznačuje požiadavku zvýšenia počtu vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov. Podľa odhadu výskumného centra CEDEFOP, European Centre for the Development of Vocational Training, sa do roku 2020 bude na približne 35 % všetkých pracovných miest v Európskej únii vyžadovať vysokoškolské vzdelanie (CEDEFOP, 2010). Pracovný trh sa vyvíja omnoho rýchlejšie, ako naň dokážu vzdelávacie inštitúcie a ich vzdelávacie programy reagovať. Cieľom Stratégie „Európa 2020“ je upozorniť na význam identifikácie vzájomnej interakcie medzi vzdelávaním na jednej strane a ekonomickým rastom, rozvojom regiónov a sociálnou súdržnosťou na strane druhej. V poslednom období sa postavenie univerzít na trhu vzdelávania v dôsledku pôsobenia politických, ekonomických a spoločenských faktorov postupne mení. Nové trendy sa prejavujú, ako bolo uvedené už skôr, najmä v rozširovaní základných úloh univerzít. Výraznejšie prepojenie univerzít na prax, resp. rešpektovanie tretej základnej úlohy univerzít, univerzita ako podnikateľská in-

štitúcia, posúva univerzity výrazne k praxi. Pôsobením celého radu faktorov sa univerzity stávajú dôležitým aktérom znalostnej ekonomiky, regionálneho rozvoja a sociálnej súdržnosti (obr. 3).

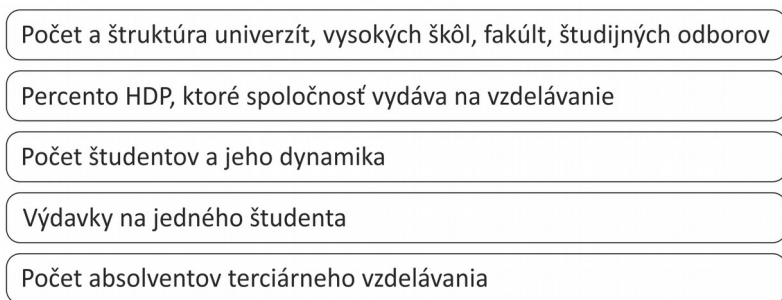
Obrázok 3 Úlohy univerzít v regióne. Zdroj: Knežová et al. (2009)

Prítomnosť univerzity v regióne má pozitívny vplyv na vzdelanie, investície, zásoby a kvalitu ľudského kapitálu, prilákanie zahraničných i domácich investícií, aktivity vedeckých parkov, podporu a pomoc malým a stredným podnikom, rozvoj kultúrnych podujatí, a aj na iné fenomény regiónu. Determinantmi súčasnej modernej ekonomiky sú znalosti, schopnosti tvoriť inovácie a učenie sa, ktoré významne vplyvajú na ekonomický rast. Práve univerzity kreujú nové znalosti a podporujú vznik inovácií v regióne, v ktorom univerzita pôsobí. Vplyv univerzít je zakomponovaný aj v teórii regionálneho rozvoja učiacich sa regiónov, ktorej významným predstaviteľom je Lundvall (1992), ktorý zdôrazňoval význam prvku učenia sa v podmienkach modernej ekonomiky. Lundvall rozlišuje 4 rôzne druhy učenia: učenie praxou, učenie užívaním, učenie aktívnym hľadaním a učenie spoluprácou.

Za typické charakteristiky učiacich sa regiónov považoval tri ich črty: vhodnú ekonomickú, resp. odvetvovú štruktúru regiónu (i), existenciu technologickú a vedecko-výskumnej infraštruktúry (ii) a priaznivú kultúrnu a inštitucionálnu konfiguráciu regiónu (iii). Pri priaznivej kultúrnej a inštitucionálnej konfigurácii regiónu zdôrazňoval požiadavku tzv. „4 I“ regiónu: spoločná identita aktérov (Identifikovanie sa), dostatok informácií a schopnosť učiť sa (Inteligencia), univerzity, silné podnikateľské asociácie, klastre, inovačné centrá a pod. (Inštitúcie) a dobrá previazanosť a koordinácia medzi inštitúciami (Integrácia). Kuzmišin a Kuzmišinová (2010) jeho teóriu hodnotia tak, že naproti často používanému pojmu znalostná ekonomika preferuje pojem učiacia sa ekonomika. Lundvall (2005) prepojil pozitívne sociálno-kultúrne a sociálno-ekonomické faktory s inováciami a interaktívnym učením sa, kde významnú úlohu prisúdil práve univerzitám.

V posledných rokoch teda dochádza k zvyšovaniu významu endogénnych faktorov pri rozvoji v rámci regiónu, pričom sa menia úlohy jednotlivých aktérov v ňom. V učiacom sa regióne, nie sú podstatné len individuálne zručnosti aktérov, ale význam sa kladie aj sieťovaniu, teda transferu znalostí z jednej skupiny do druhej. Učiaci sa región predstavuje regionálnu sieť zainteresovaných inštitúcií v oblasti riadenia, vzdelávania a zamestnanosti, vytvárajúcu, okrem iného, aj na „mieru“ šité služby a projekty v oblasti poskytovania celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva.

Na základe dlhodobého sledovania viacerých sociálnych a ekonomických ukazovateľov nielen Štatistickým úradom SR, ale aj inými štatistickými, prípadne výskumnými inštitúciami k najpoužívanejším indikátorom, ktoré sa používajú na meranie možnosti prínosu univerzitného vzdelávania pre rozvoj spoločnosti a regiónov patria: percento hrubého HDP, ktoré spoločnosť vydáva na vzdelávanie, vedu a výskum, počet študentov na stredoškolskom a vysokoškolskom stupni vzdelávania a jeho dynamika v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi, priemerné výdavky na jedného študenta, počet absolventov univerzitného vzdelávania, počet a odborná štruktúra univerzít, vysokých škôl, fakúlt i jednotlivých študijných odborov a iné Kuzmišin a Kuzmišinová (2010) (obr. 4).

Obrázok 4 Indikátory na meranie prínosu univerzitného vzdelávania.
Zdroj: Kuzmišin a Kuzmišinová, (2010)

Podľa Kuzmišin a Kuzmišinová (2010) tieto indikátory iba jednostranne, mechanicky a rámcovo udávajú, čo spoločnosť poskytuje univerzitetnému vzdelávaniu a naopak, čo univerzitetné vzdelávanie poskytuje spoločnosti. Podľa uvedených autorov absentuje meranie a prezentovanie ich vzájomnej závislosti, prepojenosti a obojstranne pozitívnej užitočnosti a efektívnosti. Súčasne je nevyhnutné venovať pozornosť kvalite univerzitetného vzdelávania, ktorá sa hodnotí napríklad na základe 10-bodového hodnotenia kvality univerzitetného vzdelávania podľa IMD.

Priamy vplyv univerzity v regióne možno merať prostredníctvom multiplikačného efektu nakupovaných tovarov a služieb, a to jednak priamo univerzitou, výdavkami študentov na stravu, bývanie, štúdium, resp. prostredníctvom výdavkov návštevníkov univerzity. Lokálne ekonomické vplyvy univerzít skúmali u nás Reháč et al. (2015), ktorí v teoretickej časti monografie poukazujú na to, že niektorí autori skúmajú viac kvalitatívne a kvantitatívne výstupy univerzity, ako sú napr. spin off firmy, patenty a licencie, spoločné projekty s firmami a pod. (Pirnay a Surlemont, 2003; Stankiewicz, 1994 a iní). Medzi najznámejšie príklady takeého zamerania patria štúdie o Silicom Valley a Route 128 (Saxenian, 1990). Uvedený autor prostredníctvom vzťahov univerzity s regionálnymi firmami poukázal na zakorenenie univerzity v regióne. Najmä v rozvíjajúcich sa ekonomikách, vrátane ekonomík postkomunistických krajín strednej a východnej Európy, je miera regionálnej spolupráce univerzít a komerčných firiem nízka a predstavuje významnú možnosť nových impulzov pri rozvoji miest a regiónov (Čajka a Rýsová, 2005; Ručinská, 2009, Ženka et al., 2014 a iní).

Reháč et al. (2015) poukázali na autorov, ktorí skúmali ako univerzity vplyvajú na zvýšenie podnikateľskej aktivity (Bramwell a Wolfe, 2008; O'Sullivan et al., 2009 a iní). Dospeli k názoru, že vyššie vzdelanie podnikateľov vyúsťuje do vyššej miery schopnosti prežitia firmy a návratnosti investícií firmy. Zároveň získaním vysokoškolského titulu absolventi signalizujú svoje kompetencie možným klientom, čím zvyšujú trhový potenciál firmy. Keď porovnáme úlohu univerzít v minulosti, v industriálnom štádiu vývoja spoločnosti a pred nástupom globalizácie, a v dnešnej dobe, zistíme, že dnes spoločnosť od nich vyžaduje oveľa viac. Mestá s vysokým počtom študentov na vysokých školách a absolventov vysokých škôl majú vyššiu ponuku špecifickej pracovnej sily, ktorá je ochotná pracovať za nižšiu mzdu, v neatraktívnych podmienkach (Humprey, 2006, Drucker a Goldstein, 2007 a iní).

Na záver tejto kapitoly možno uviesť trochu provokatívnu myšlienku, s ktorou budú asi pracovníci univerzít ostro polemizovať. Výchova absolventov na univerzitách a výskum, ktorý sa robí na univerzitách, by mali výrazným spôsobom prispievať k prosperite spoločnosti a mali by mať priamy dopad na rast miest a regiónov (Brenzitz a Feldman, 2010; Bramwell a Wolfe, 2008; Reháč et al. 2015 a iní). Toto sme už uvádzali skôr a viackrát. Ale ako uviedol dávnejšie (Becker, 1993), univerzity sú však omnoho radšej v pozícii určitého katalyzátora, resp. konštruktívneho kritika technologických inovácií, ako byť v pozícii ich lídra a iniciátora.

4 TEÓRIA REGIONÁLNEHO ROZVOJA „TRIPLE HELIX“

Na dôležitú úlohu univerzít v regionálnom rozvoji upozorňuje aj teória regionálneho rozvoja „Triple Helix“. Autormi teórie regionálneho rozvoja „Triple Helix“ (trojitá skrutka, trojitá špirála) sú Etzkowitz, Leydesdorff (1998). Podľa Blažek a Uhlíř (2011) „Triple Helix“ nie je primárne novou teóriou, je skôr analytickým nástrojom, vhodným pre štúdium organizačného a inštitucionálneho usporiadania kľúčových aktérov, ktorí podmieňujú konkurencieschopnosť regiónov. Východzia myšlienka tejto teórie je nevyhnutnosť tvorby nových poznatkov a inovácií, ktoré sú „motorom“ regionálneho rozvoja. Vytváraniu nových poznatkov a inovácií v regióne sa dá skôr dosiahnuť vzájomnou spoluprácou a ďalšími typmi väzieb medzi hlavnými relevantnými aktérmi, než iba úsilím viac menej izolovane pracujúcimi hlavnými aktérmi.

Už skôr sme spomínali, že Romer (1990) už pred 30 rokmi upozornil, že: „Celý nárast ekonomiky a štandardu životnej úrovne v regióne môžeme dosiahnuť len vďaka novým poznatkom. Žiadne úspory, investície, ani žiadne makroekonomické ladenie regionálnej politiky, žiadny systém daní a podpory spotreby, negenerujú udržateľný ekonomický rast, pokiaľ nie sú spojené s novými poznatkami, ktoré prinášajú nespočetné malé a veľké objavy a inovácie vo výrobe, ako aj v službách.“ Romer, jeden z hlavných predstaviteľov novej teórie rastu, kritizoval nedostatky neoklasických teórií rastu vo vzťahu k absencii úlohy znalostnej ekonomiky (knowledge economy) v ich teóriách. Podobnej kritiky sa ušlo o 20 rokov neskôr aj Krugmanovej „Novej ekonomickej geografii“ (Garretsen a Martin, 2010).

V prípade sociálno-ekonomických systémov, Etzkowitz a Leydesdorff (1998) za hlavných aktérov teórie „Triple Helix“, medzi ktorými môžu byť dosiahnuté významné pozitívne synergie vo vzťahu k regionálnemu rozvoju, považuje firmy, univerzity a vládu na príslušnej hierarchickej úrovni, t. j. hlavne na národnej a regionálnej úrovni. Títo kľúčoví aktéri by mali mať každý dobré „povedomie“ nielen o úlohách, ale aj o problémoch a potrebách zostávajúcich dvoch aktérov, čo je nevyhnutným predpokladom pre efektívnu vzájomnú spoluprácu.

Koncept trojitej špirály bol, okrem iných, inšpirovaný aj Darwinovou evolučnou biológiou, podľa ktorej je evolučný vývoj poháňaný ako prirodzeným výberom, tak aj náhodnými mutáciami. Na rozdiel od molekuly DNA je miera stability „trojitej špirály“ podstatne nižšia, a to z dôvodu rozdielov medzi kultúrou, resp. sociálno-ekonomickou a biologickou evolúciou (Hampl, 2008). Evolúcia sociálno-ekonomických systémov je síce tiež ovplyvňovaná náhodnými javmi, ale vo významnej miere je poháňaná jednotlivcami, skupinami jednotlivcov a inštitúciami, ktoré sú schopné prijímať premyslené rozhodnutia, aj keď tieto môžu byť sprevádzané nepredpokladanými dôsledkami. Základnou charakteristikou trojitej špirály sú tak jej neustále premeny (pozri napr. Schumpeterov koncept kreatívnej deštrukcie (Blažek, 2012; Buček, 2011 a iní)), ku ktorým v prípade „Triple Helix“ dochádza najmä pod vplyvom zmien trhových síl, politických zmien (cyklické obmeny volených zastupiteľov), zmien v inštitucionálnej sfére (vrátane kontroly, zmien vo vlastníctve firiem, vo vedení vysokých škôl a iné), sociálnych hnutí a najmä technologického vývoja.

Koncept trojitej špirály, v rámci ktorej prebieha i celý rad spätných väzieb je inovačným modelom, ktorý se vyznačuje tromi hlavnými dimenziami (Blažek a Uhlíř, 2011). Prvou dimenziou je vnútorná transformácia v rámci jednotlivých aktérov špirály. Jedná sa napríklad o vytváranie intenzívnych a nových typov väzieb medzi firmami, ako sú napr. strategické aliancie firiem zamerané na spoločný výskum a vývoj, alebo vnútorné transformácie hodnôt univerzít, ktoré viac oceňujú aj ekonomický prínos vytvorených poznatkov. Za takúto vnútornú transformáciu na úrovni univerzít možno považovať spomínaný posun univerzity z pedagogickej a vedecko-výskumnej inštitúcie na inštitúciu s významným podielom podnikateľských aktivít. Druhou dimenziou je vzájomné ovplyvňovanie zostávajúcich aktérov špirály. Príkladom je zmena legislatívy v oblasti duševného vlastníctva, zmeny systémov organizácie a financovania základného i aplikovaného výskumu, podpora mobility vedeckých pracovníkov zo strany verejného sektoru, koncepcia a spôsob realizácie priemyselných a inovačných politík a pod. Opäť, v prípade vzájomného ovplyvňovania dnes pozorujeme výrazný vplyv súkromných firiem napr. z oblasti automobilového priemyslu, z rozvoja IT sektora i iných odvetví ekonomiky na zmeny v študijných programoch, prípadne zameraní vedy a výskumu. Napokon treťou dimenziou je vytváranie nových sietí vzťahov a organizácií, a to aj trojstranných, s cieľom podnietiť vznik nových poznatkov a inovácií, ako aj možností ich komerčného zhodnotenia.

Aby koncept „trojitej špirály“ mohol skutočne plniť svoju pro-inovačnú úlohu, je potrebný vzájomný rešpekt medzi jednotlivými aktérmi, uvedenie si vzájomnej závislosti, resp. komplementarity a dokonca aj čiastočného prekryvania úloh. Etzkowitz a Leydesdorff (1998) uvádzajú, že pôvodne maximálne bilaterálne vzťahy medzi kľúčovými aktérmi „trojitej špirály“ je potrebné transformovať na trojstranné, a to hlavne na regionálnej úrovni. V prípade Slovenska je to aktuálne napr. na úrovni funkčných mestských regiónov a samosprávnych krajov. Fungujúca spolupráca medzi aktérmi „Triple Helix“ môže byť pritom výsledkom ako aktivity zdola (*bottom-up*, od firiem a univerzít smerom k regionálnym a národným vládam), tak aj zhora (*top-down*, od vlády, národnej i regionálnej, smerom k firmám a univerzitám, napr. v dôsledku realizácie podporných mechanizmov zo strany štátu, prípadne regionálnej samosprávy).

Postup formovania trojitej špirály je podľa Etzkowitza „teoreticky“ veľmi jednoduchý, v praxi však naráža na celý rad „neprekonateľných“ prekážok. Ukazuje tri druhy priestorov (*spaces*), ktoré je potrebné vytvoriť v regióne pre úspešné naštartovanie efektov konceptu „Triple Helix“. Po prvé, v danom regióne je potrebné vytvoriť tzv. „knowledge spaces“, t. j. dostatočnú koncentráciu univerzitných a vedecko-výskumných aktivít v blízkych, resp. nadväzujúcich odboroch vo vzťahu k ekonomike regiónu. Po druhé, dôležité je vytvorenie tzv. „consensus space“, t. j. prostredia, kde sa môžu stretávať osobnosti jednotlivých aktérov s rôznym profesionálnym zameraním, resp. s rôznymi skúsenosťami, s cieľom generovať nové poznatky a inovácie. Takisto sa nesmie zabudnúť na vytvorenie tzv. „innovation space“, t. j. vytvorenie organizačnej štruktúry, ktorej cieľom je dosahovať ciele dohodnuté v predchádzajúcich fázach spolupráce.

Uplatnenie teórie „Triple Helix“ v praxi naráža na až prekvapujúco veľký počet pomerne významných prekážok, a to nielen v prípade Slovenska, čo by nakoniec bolo vzhľadom na vývoj a súčasný stav ekonomiky, resp. spoločnosti všeobecne pochopiteľné (napr. aj vzhľadom na stav v akom sa nachádza štátna správa, samospráva a univerzitné školstvo), ale aj vo viacerých hospodársky vyspelejších krajinách sveta. V najvšeobecnejšej rovine sa jedná predovšetkým o existenciu „berlínskeho múru“ medzi akademickou a súkromnou sférou. Pri týchto dvoch aktéroch existujú odlišné hodnotové rebríčky, kritériá pre výber pracovníkov, ako aj pre hodnotenie úspechu, iné časové horizonty evaluácie výsledkov, iné podmienky prežitia na trhu a pod., čo často vedie k vzájomnej nedôvere až dešpektu a v konečnom dôsledku malej ochote spolupracovať.

Je celý rad faktorov, ktoré navádzajú k opatrnosti pred prílišným optimizmom, ktoré môže táto teória vyvolať medzi pracovníkmi „vlády“ na jednotlivých hierarchických úrovniach zodpovednými za koncepciu podporných politik. Cieľom rozvojovej stratégie založenej na koncepte „trojitej špirály“ je predovšetkým podporiť vznik znalostnej ekonomiky a inovácií. Tu je však, napríklad, potrebné počítat s neistotami, resp. rizikami spôsobenými globálnym charakterom súčasnej vedy a súčasného výskumu. Objav, resp. poznatky získané v laboratóriu na univerzite na druhom konci sveta môžu úplne znehodnotiť niekoľkoročné úsilie miestnych výskumných kolektívov. Toto by však v žiadnom prípade nemalo byť dôvodom pri úvahách o výške finančných prostriedkov investovaných do univerzitného vzdelávania a vedy a výskumu na univerzitách. Ako uvádza Blažek (2012), aplikácia konkrétnych nástrojov k podpore spolupráce medzi jednotlivými aktérmi „trojitej špirály“ v praxi musí byť veľmi dobre premyslená a aj napriek všetkému nie je možné počítat s plnou a jednoznačnou úspešnosťou. Hlavný prínos diskutovaného konceptu „Triple Helix“ spočíva predovšetkým v úsilí o dosiahnutie vzájomného porozumenia medzi aktérmi konceptu. Pre každého aktéra je dôležité vedieť o ich potrebách, rizikách a cieľoch, s ktorými se stretávajú zostávajúci dvaja aktéri, predovšetkým v kontexte snahy o dosiahnutie vzájomných synergií.

Koncept „trojitej špirály“ je, ako už bolo viackrát uvedené primárne analytický model pre štúdium vnútornej ekológie a vývoja troch základných zložiek špirály a ich vzájomných vzťahov. Hlavný prínos tohoto konceptu pre prax je skutočnosť, že umožňuje analyzovať, resp. hľadať, v čom a ako spolupráca týchto troch sfér funguje alebo nefunguje. Ako upozorňujú Blažek a Uhlíř (2011), z týchto dôvodov nie je možné hovoriť, že koncept „trojitej špirály“ ponúka konkrétny návod pre koncepciu rozvojovej stratégie štátu alebo jeho jednotlivých regiónov. Koncept skôr len dielčimi príkladmi ukazuje, aké typy mechanizmov môžu za daných okolností fungovať.

Absentujúcu transformáciu verejného sektoru možno považovať za veľkú bariéru možnosti aplikácie teórie „Triple Helix“ do praxe. Zatiaľ čo univerzitám bola pridaná spomínaná tretia úloha a súkromné firmy sú vystavené stále intenzívnejšej nielen medzinárodnej, ale aj domácej konkurencii, transformácia vzorcov chovania v prípade (regionálnych) vlád je ešte len na začiatku, ak vôbec už začala. Samotná teória „Triple Helix“ teda predpokladá venovať ďaleko väčšiu pozornosť transfor-

mácii verejného sektoru s cieľom vytvoriť pro-inovačne koncipovaný verejný sektor, viac orientovaný na učenie, nové poznatky, inovácie a manažment zmien.

5 POTREBA ĽUDSKÝCH ZDROJOV A ŠPECIFIKÁ ABSOLVENTOV UNIVERZÍT AKO PRACOVNEJ SILY

V súčasnosti sú ľudský kapitál a jeho kvalita považované za dôležité endogénne faktory rozvoja regiónov. Univerzity majú veľký vplyv na samotnú kvalitu ľudského kapitálu, čím v pomerne významnej miere zároveň determinujú znalostnú ekonomiku a inovačné aktivity v regióne. Jednak produkujú vzdelanú pracovnú silu a jednak tvoria nové poznatky, čím pozitívne ovplyvňujú konkurencieschopnosť regiónu. Zároveň sa priamo podieľa na výskumnej práci v kontexte potrieb ekonomiky regiónu. Prostredníctvom učiteľov a vedecko-výskumných pracovníkov tak univerzity priamo i nepriamo podporujú rozvoj najbližšieho okolia i regiónu ako takého (Becker, 1993; Zvalová et al., 2007; Green a Henseke, 2014 a iní).

Rosenbaum (1990) sa pri skúmaní problematiky uplatnenia absolventov na trhu práce resp. ich prechodu z univerzity na trh práce zameriava najmä na tri teórie, teória ľudského kapitálu, teória segmentácie a teória sietí. Teória ľudského kapitálu z pohľadu Rosenbauma (1990) znamená, že schopnosti a zručnosti jednotlivca tvoria jeho produktívnu spôsobilosť. V kontexte nazerania na absolventov vysokých škôl vidí ľudský kapitál ako kumuláciu vzdelania, pracovného výcviku, osobného kapitálu (predchádzajúce skúsenosti, kreativita a predstavivosť) a sociálneho kapitálu (vlastnosti ovplyvnené sociálnym prostredím jedinca), ktorý predstavuje hodnotu výnosu prameniaceho zo vzdelávania, výučby a ďalších investícií do jeho rozvoja. Vzdelávanie zároveň predstavuje najrozšírenejšiu a najefektívnejšiu formu investície do ľudského kapitálu. Ľudský kapitál, ako nevyhnutný predpoklad znalostnej ekonomiky, definuje súbor znalostí, zručností a charakteristík (vrodených alebo získaných), ktorými disponuje jednotlivec, prípadne ľudia regiónu ako celok, pričom práve znalosti, zručnosti a iné aktíva ľudského kapitálu prispievajú k vyššej produktivite regiónu. Ľudský kapitál patrí ku kľúčovým „výrobným faktorom“ regiónu a jeho využitie je jedným z faktorov rastu ekonomiky regiónu.

Rozvoj a kultivácia ľudského kapitálu má podľa Streckovej (1991) dve základné formy: zámerné učenie ako vedomé pôsobenie iných subjektov na človeka a náhodné učenie ako získavanie životných skúseností riešením situácií alebo vstupovania do vzťahov bez vedomého pôsobenia iných subjektov. Pre tvorbu a rozvoj ľudského kapitálu je však všeobecne akceptované, že kľúčové je (univerzitné) vzdelávanie a vzdelanostná úroveň spoločnosti, kedy vystupuje do popredia práve úloha a postavenie inštitúcií poskytujúcich vzdelanie, ktoré majú v znalostnej ekonomike významné miesto.

Teória segmentácie podľa Rosenbauma (1990) hovorí o diverzifikácii trhu práce na primárny trh, ktorý ponúka pracovné miesta s vysokými mzdami, dobrými pracovnými podmienkami a možnosťami rastu a sekundárny trh, ktorý si necení schopnosti pracovníkov v takej miere ako primárny a je voči nim rezistentný. Jeho

teória však už neponúka odpoveď na otázku ako zamestnávateľa selektujú absolventov, a prečo nezhodnocujú niektoré ich zručnosti. Brown a Hesketh (2004) tvrdia, že neustále narastajúci počet absolventov vysokých škôl na trhu práce spôsobuje nerovnosti v možnostiach uplatnenia sa všetkých absolventov v dobre platenom a perspektívnom zamestnaní a následný vznik marginalizovaných skupín absolventov. Riešením by podľa nich bola zmena prístupu zamestnávateľov k absolventom vysokých škôl, pretože univerzity majú obmedzené možnosti ako zlepšiť zamestnanosť a ovplyvniť schopnosť získať adekvátnu prácu svojich absolventov. Riešenie tohto problému tak predstavuje výzvu nielen pre samotných študentov a absolventov, ale aj zamestnávateľov.

Ako svoju „zamestnateľnosť“ (z angl. employability), t. j. schopnosť získať a udržať si uspokojujúcu prácu (INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, 2000) vnímajú samotní absolventi, prichádzajúci z vysokej školy na trh práce, popísal Tomlinson (2007). Podľa neho súčasní študenti už neočakávajú súvislosť medzi ich vzdelaním a postavením na trhu práce po skončení štúdia, a preto ich aktivity súvisiace so zlepšením budúceho postavenia na trhu práce značne prekračujú formálne univerzitné vzdelávanie. Študenti sa čoraz menej spoliehajú na to, že vysoká škola ich pripraví v dostatočnej miere na budúce povolanie. Tomlinson (2007) tiež poukazuje na fakt, že nie všetci absolventi sa zamestnávajú, resp. budú si hľadať prácu, ktorá by bola finančne ohodnotená relevantne k ich výdavkom (času, energie, finančných prostriedkov a iné) na štúdium. Fenomén zamestnania sa absolventov na podhodnotených pracovných pozíciách (pracovných miestach vhodných napr. aj pre absolventov stredných škôl), a s tým často spojené nižšie mzdové ohodnotenie sa nazýva prekvalifikácia (z angl. over-qualification).

Podľa teórie sietí, ktorú popisuje Rosembaum (1990), časť problémov spojených s uplatnením absolventov na trhu práce spôsobuje fakt, že absolventi a zamestnávateľa nemajú medzi sebou dostatočné väzby, ktoré by zabezpečili efektívny prenos relevantných informácií medzi týmito komunitami. Štúdia tiež poukazuje na konkrétne príklady prepojenia univerzitných vzdelávacích inštitúcií a zamestnávateľov v ekonomikách Japonska, Nemecka a Spojených štátov amerických, z čoho vyplývajú niektoré významné zistenia. Japonské vysoké školy napr. úzko spolupracujú so zamestnávateľmi a v procese prechodu absolventov z univerzity do pracovného života plnia úlohu náborárov, odporúčajú konkrétnych absolventov jednotlivým zamestnávateľom nielen na základe absolvovaného odboru univerzitného vzdelávania, ale aj vzhľadom na ich dosiahnuté výsledky na univerzite. Takýto systém je pre zamestnávateľov atraktívny, a taktiež je zrejmé, že sa takto môže uplatniť vyšší počet absolventov. Kritika japonského systému smeruje k otázke relevantnosti študijných výsledkov a úspešnosti v zamestnaní pri predchádzajúcej selekcii absolventov na pracovné miesta. Podobne funguje aj nemecký agentúrny a servisný systém prepájajúci absolventov s najlepšimi študijnými výsledkami a zamestnávateľov, čím je zabezpečená hladká a plynulá výmena informácií a tvorba sietí medzi absolventmi (univerzitami) a zamestnávateľmi. Na druhej strane v USA je spolupráca univerzít a vysokých škôl pri zabezpečovaní uplatnenia absolventov menej rozvinutá a nesystematická resp. náhodná, siete fungujú na neformálnej úrovni.

Ako vidno z predchádzajúcich úvah, jednotlivé teórie vstupujúce do uplatnenia absolventov na trhu práce sa vzájomne dopĺňajú a v praxi často bilaterálne alebo multilaterálne kombinujú. Ich podstatou je zlepšiť fungovanie a vzájomné vzťahy medzi absolventmi (univerzitami) a zamestnávateľmi, teda zlepšiť situáciu, akým spôsobom sa dokážu absolventi univerzít začleniť do pracovného života. Je zrejmé, že teórie sa orientujú prevažne na samotných študentov, budúcich absolventov a na subjekty vystupujúce na trhu práce na strane dopytu, zamestnávateľov, v podobe súkromných firiem či inštitúcií verejného, prípadne tretieho sektora. Samotné univerzity a ich postavenie v procese uplatnenia absolventov zostávajú trochu bokom, čo je z nášho pohľadu výrazný nedostatok. Práve univerzity, formujúce ľudský kapitál študentov počas rokov štúdia, by mali mať primárne postavenie v riešení a hodnotení problematiky uplatnenia sa svojich absolventov a pružnejšie reagovať na potreby zamestnávateľov vytváraním študijných programov relevantných k aktuálnemu a predikovanému budúcemu trhu práce. Toto je problém, ktorý je práve v tomto období, v kontexte hodnotenia kvality univerzitného vzdelávania na Slovensku, razantne diskutovaný.

Požiadavky ekonomiky štátu, resp. regiónu a pracovného trhu vysokoškolákov sú výsledkom komplikovaného pôsobenia viacerých spoločenských faktorov a ich vzájomného vplyvu (Kontrová, 2015). Vysokoškolské vzdelávanie teda malo by byť priamo, ako aj sprostredkovane prepojené s fungovaním a stavom ekonomiky krajiny. Výrobu tovarov a služieb na uspokojenie domáceho, ako aj zahraničného trhu podmieňuje produktivita práce, teda aké množstvo a druh ľudskej práce je pre danú úroveň a štruktúru produkcie potrebný. Trh práce predstavuje súčasť pravidiel, systémových predpokladov, inštitucionálnych podmienok a mechanizmus fungovania dopytu a ponuky pracovných síl v špecifických podmienkach trhového hospodárstva (Mihálik, 1990). Na trhu práce pôsobia oproti sebe základné subjekty. Na jednej strane domácnosti, ako poskytovatelia pracovnej sily, na druhej strane podniky a štát, ktorí tvoria pracovné miesta. Vzájomným pôsobením týchto dvoch subjektov vzniká na trhu práce dopyt po práci generovaný firmami a podnikmi na základe finálneho dopytu po ich výrobkoch a službách, teda dopyt po práci je do určitej miery dopytom odvodeným. Domácnosti stoja na strane ponuky, zamestnávateľom ponúkajú svoj čas a schopnosti a za svoju prácu požadujú odmenu v podobe mzdy. Ponuka práce je charakterizovaná počtom práce schopného obyvateľstva zaradeného do pracovného procesu a ľudí, ktorí si prácu aktívne hľadajú.

Ponuka práce má najmenej dve dimenzie, a sice kvantitatívnu (počet osôb hľadajúcich zamestnanie), ktorá hovorí o množstve ponúkanej práce a kvalitatívnu dimenziu, ktorá pozostáva zo stupňa vzdelania, odbornej kvalifikácie a ďalších charakteristík súvisiacich s tým, čo hľadajúci zamestnanie ponúkajú na trhu. Kvalifikácia je prvotnou charakteristikou, ktorá odlišuje jednotlivcov, ktorí ponúkajú svoju pracovnú silu (Kováčová, 1995). Môžeme konštatovať, že ponuka práce závisí od počtu obyvateľstva a podielu práceschopného obyvateľstva na jeho celkovom počte, výške ponúkanej mzdy ako ceny práce, úrovne produktivity práce v regióne, požadovanej dĺžky pracovného času a ďalších faktorov, ktoré súvisia so schopnosťou a ochotou jednotlivcov ponúkať svoju prácu na konkrétnom trhu práce. Hlavný cieľ,

ktorý sledujú zamestnanci, je získať prácu adekvátnu ich kvalifikácii, schopnostiam a očakávaniam a súčasne získať za túto prácu čo najvyššiu mzdu Rievajová (2009).

Trh práce môžeme sledovať na rôznych hierarchických úrovniach, na medzinárodnej, národnej, regionálnej, miestnej, ale aj odvetvovej, kde môžeme segmentovať trhy práce pre jednotlivé odvetvia ekonomiky alebo rôzne úrovne kvalifikácie a špecializácie, pričom platí, že čím vyššia špecializácia sa vyžaduje na určitý druh práce, tým viac je obmedzený pohyb zamestnancov medzi segmentovanými trhmi. Nízku elasticitu ponuky práce determinuje viac činiteľov, medzi najdôležitejšie patria reálne mzdy, demografická skladba, mobilita pracovnej sily, špecifické sociálne skupiny, profesijná štruktúra a kvalita pracovnej sily (najmä podľa stupňa vzdelania). S možnosťami uplatnenia absolventov vysokých škôl Slovenska na trhu práce úzko súvisia okrem demografickej skladby obyvateľov najmä posledné dva činitele. Profesijná štruktúra vyjadruje kvalitatívnu stránku celkovej ponuky práce a vzhľadom na rigiditu vekovej štruktúry je pomerne zotrvačná, sčasti dynamizovaná predvídavosťou vzniku nových profesií (profesia ako konkrétna činnosť, ktorú človek na základe svojich vedomostí, poznatkov a skúseností môže vykonávať) a tlakom meniacej sa štruktúry dopytu po práci na zmenu a rozširovanie odborných znalostí v procese rekvalifikácie (Rievajová, 2009). Kvalita pracovnej sily predstavuje súlad špecifických vlastností, zručností, znalostí a kvalifikácií pracovných síl s požiadavkami zamestnávateľov, pričom s rastom kvalifikácie rastie aj požadovaná mzda na strane ponuky práce.

Pracovné sily resp. ľudské zdroje na trhu práce nie sú homogénne, pri charakteristike ponuky práce sa stretávame aj s tzv. znevýhodnenými, resp. rizikovými skupinami, ktoré sú v porovnaní s väčšinou pracovných síl ťažšie zamestnateľné, ohrozené nezamestnanosťou, resp. dlhodobou nezamestnanosťou a nachádzanie nového pracovného miesta je pre nich zložitý proces. Dôvodom sú vybrané vlastnosti a charakteristiky, ktoré výrazne znižujú hodnotu ich ľudského kapitálu z pohľadu zamestnávateľa. Znevýhodneným uchádzačom o zamestnanie je prostredníctvom úradov práce poskytovaná zvýšená starostlivosť zo strany štátu, aby si našli adekvátne uplatnenie na trhu práce.

Pri orientácii sa na analyzovanie uplatnenia absolventov univerzít v rámci v súčasnosti dynamicky sa rozvíjajúcemu automobilovému priemyslu na Slovensku je potrebné spomenúť aj špecifický charakter práce vo výrobnom podniku, ktorý je pre automobilový priemysel typický. Podoba práce je tu podmienená typom výroby, ktorú podnik uplatňuje. Vo veľkej väčšine prípadov sa jedná o hromadný alebo o sériový typ výroby, ktorý sa vyznačuje vysokou mierou opakovateľnosti, vysokým stupňom stálosti výrobného programu, využívaním špeciálnych výrobných zariadení určených pre jeden druh výrobkov a tiež deľbou práce, ktorá sa odzrkadľuje vo vysokej špecializácii zamestnancov Kupkovič et al. (1996). Môžeme povedať, že výrobné podniky, ktoré sa väčšinou lokalizujú v okrajových industriálnych častiach miest (priemyselných parkoch), okrem vysokokvalifikovaných, kreatívnych a vzdelaných pracovných síl, zamestnávajú tiež vysoký počet výrobných pracovníkov s nižšou kvalifikáciou, s ktorými je potrebné komunikovať o osobitostiach ich pracovnej pozície, vrátane jej náročnosti, prípadne ich priamo stimulovať a riadiť,

pričom niektoré výrobné procesy si vyžadujú aj od riadiacich pracovníkov a špecializovaných pracovníkov aj manuálnu prácu, ktorá býva často aj fyzicky náročná. Tento fakt, ale aj celý rad ďalších vytvárajú špecifické a zložité podmienky uplatňovania sa absolventov univerzít v praxi.

6 ZÁVER

Ako ukazujú výskumy posledných rokov, vplyvy univerzít sa koncentrujú vo väčšej miere v mestách a regiónoch, v ktorých univerzity sídlia. Pochopiteľne univerzity spravidla sídlia vo väčších mestách, v ktorých sú koncentrované aj ekonomické aktivity, vrátane dynamických odvetví terciárneho a kvartérneho sektora. Navyše, ekonomika veľkých miest je výrazne diverzifikovaná, čo napomáha tesnejším kontaktom ekonomiky s univerzitami. Teoretickému rozpracovaniu tejto problematiky sa venovalo viac autorov. Nepopierateľnou skutočnosťou sa stalo, že z pôvodnej úlohy univerzít, zabezpečovať vzdelávanie a základný výskum, prípadne aj transfer poznatkov a technológií, sa poslanie univerzity v posledných dvoch desaťročiach rozširuje a univerzita sa stáva dôležitým faktorom v regionálnom rozvoji. Dôležitou úlohou univerzít sa totiž stáva ich podnikateľská aktivita, v zmysle priameho i nepriameho zapájania sa do podnikania v regióne. Sledovať preto činnosť a kvalitu univerzít v kontexte regionálneho rozvoja je dnes nevyhnutné.

Podľa práce Kuzmišinová a Kuzmiš (2009), ale aj v zhode s inými autormi, v kontexte analyzovaného problému úlohy univerzít ako aktéra regionálneho rozvoja, je potrebné dôslednejšie skúmať súlad, prípadne nesúlad, štruktúry vedných odborov a študijných programov jednotlivých univerzít a vysokých škôl s národnou a regionálnou ekonomickou štruktúrou, čo má prispieť k formovaniu pokiaľ možno optimálnej ponuky absolventov univerzitného, resp. všeobecne vysokoškolského vzdelávania. Takisto dôležitým efektom sledovania tohto súladu je skutočnosť, že optimalizácia dopytu a ponuky absolventov pomôže k eliminovaniu niektorých problémov trhu práce. Metodický postup takejto analýzy spracoval Želinský (2009), pričom výsledky tohto autora sú dobre aplikovateľné aj na podmienky terciárneho vzdelávania na Slovensku. Viac autorov upozorňuje na fakt, že vývoj univerzitného vzdelávania na Slovensku po roku 1993 nebol práve ideálny, pričom vznikla, okrem iných, práve disproporcja medzi praxou požadovanými absolventmi a absolventmi, ktorých „produkujú“ slovenské univerzity a vysoké školy. Na túto tému sa u nás diskutuje už pomerne dlho, pričom jednou zo základných tém tejto diskusie je nesúlad medzi absolventmi humanitných študijných odborov (tých je veľmi veľa) a technických študijných odborov (tých je naopak nedostatok).

Ako bolo v príspevku uvedené viackrát, jedným zo zásadných cieľov pre univerzitné a vysokoškolské vzdelávanie všeobecne, je prispievať k zlepšeniu výkonnosti ekonomiky štátu a jeho jednotlivých regiónov. Dnes je na Slovensku oprávnené aktuálna téma diskusie posilniť úlohu univerzít pri výchove odborníkov a vytváraní nových poznatkových trajektórií so zameraním na automobilový priemysel a aktivity s ním spojené, od technických, cez manažérske až k sociálnym a environ-

mentálnym aktivitám. Efektívny vysokoškolský vzdelávací systém so zameraním na automobilový priemysel, ktorý je flexibilný vo vzťahu k požiadavkám trhu, môže prispieť nielen k príprave odborníkov, ktorí pozitívne ovplyvnia rozvoj trhu automobilového priemyslu na Slovensku, ale pomôže aj adekvátne reagovať na očakávaný vývoj a prípadné zmeny v tomto segmente ekonomiky.

V kontexte požiadaviek na štúdium teoretických východísk skúmania úlohy znalostí a inovácií v ekonomike, sa ekonómom a regionalistom často zdôrazňuje požiadavka rešpektovať rozličnú typizáciu regiónov, v súvislosti s ich historicko-geografickým vývojom a súčasnou štruktúrou ekonomiky. Poukazuje sa jednak na „path dependence“ regiónu, jednak na súčasné zmeny v regionálnej distribúcii ekonomiky v globálnej i národnej mierke a jednak aj na špecifiká tvorby, distribúcie a využívania znalostí v rôznych typoch regiónov, v metropolitných, historicky priemyselných, novo industrializovaných, vidieckych a iných typov regiónov.

V slovenských univerzitných podmienkach majú špecifické postavenie výskumné projekty zamerané na regionálne dimenzie poznatkovej ekonomiky, kreatívnu ekonomiku, vzťahy univerzity k ekonomickému rozvoju regiónov a iné (Buček, Rehák a Hudec, 2010; Buček, Rehák a Hudec eds., 2011 a ďalšie). V spojení s tvorbou znalostí a inovácií sa pri možnostiach zvyšovania konkurencie regiónu, zameriavajú projekty na úlohy univerzít v tomto procese. Napríklad, nielen na Slovensku, ale v celej Európe sa v posledných 10-15 rokoch rozpútali rozsiahle diskusie o univerzitách a ich reorganizácii, práve v súvislosti s ich odborným zameraním a potrebou ich aktívnejšej úlohy v ekonomickom a sociálnom rozvoji regiónov.

Literatúra

- BECKER, G. 1993. *Human Capital: A theoretical and empirical approach with special references to education*. Chicago, University of Chicago, 17.
- BLAŽEK, J. 2012. Regionální inovační systémy a globální produkční sítě – dvojí optika na zdroje konkurenceschopnosti v současném světě? *Geografie*, 117, 2, 109-233.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. 2011. *Teorie regionálního rozvoje (nástin, kritika, implikace)*. Praha, Karolinum, 342.
- BRAMWELL, A., WOLFE, D. 2008. Universities and regional economic development: The entrepreneurial University of Waterloo. *Research Policy*, 37, 8, 1175-1187.
- BREZNITZ, S. M., FELDMAN, M. P. 2012. The engaged university. *Journal of Technology Transfer*, 37, 139-157.
- BROWN, P., HESKETH, A. J. 2004. *The Mismanagement of Talent: employability and jobs in the knowledge-based economy*. Oxford, Oxford University Press.
- BUČEK, M. 2011. *Regionálny rozvoj – novšie teoretické koncepcie*. Bratislava, Ekonóm, 374.
- BUČEK, M., REHÁK, Š., HUDEC, O. 2010. Výskum znalostí a poznatkov v ekonomike – koncepcie, metodológia, výsledky. In Zborník z konferencie National and regional economics VIII., Herľany 13.-15.10.2010.
- BUČEK, M., REHÁK, Š., HUDEC, O. eds. 2011. *Regionálne dimenzie znalostnej ekonomiky*. Bratislava, Ekonóm.
- BUČEK, M., REHÁK, Š., TVRDOŇ, J. 2010. *Regionálna ekonómia a politika*. Bratislava, IURA Edition, 269.

- CEDEFOP, 2010. *Skills supply and demand in Europe: Medium-term forecast up to 2020*. [online] [cit. 2016-12-10]. Dostupný na: <http://www.cedefop.europa.eu/en/Files/3052_en.pdf>
- ČAJKA, P., RÝSOVÁ, L. 2008. *Regionálny rozvoj a regionálna politika v kontexte poznatko-orientovanej spoločnosti*. Zvolen, Bratia Sabovci, 79.
- DEMING, W. E. 1982. *Quality, Productivity, and Competitive Position*. Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study, 286.
- DRUCKER, J., GOLDSTEIN, H. 2007. Assessing the regional economic development impacts of universities: a review of current approaches. *International Regional Science Review*, 30, 1, 20-46.
- ETZKOWITZ, H., LEYDESDORFF, L. 1998. The triple helix as a model for innovation studies. *Science and public policy*, 25, 3, 195-203.
- EURÓPA 2020, 2010. Stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu. Európska komisia v Bruseli 3.3.2010, s 5. [online] [cit. 2016-12-10]. Dostupný na: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2010%3A2020%3AFIN%3ASK%3APDF>>
- FLORIDA, R. 2005. *Cities and the Creative Class*. London a New York, Routledge, 257.
- GARRETSEN, M., MARTIN, R. 2010. Rethinking (New) Economic Geography Models: Taking Geography and History More Seriously. *Spatial Economic Analysis*, 5, 2, 127-160.
- GREEN, F., HENSEKE, G. 2014. *The changing graduate labour market: Analysis using a new indication of graduate jobs*. LLAKES Research Paper, 50. London, Centre for Learning and Life Chances in Knowledge Economies and Societies. [online] [cit. 2016-12-10]. Dostupný na: <https://www.llakes.ac.uk/sites/default/files/50.%20Green%20and%20Henseke_0.pdf>
- HAMPL, M. 2008. Nomotická alebo idiografická geografia: alternatívna alebo komplementarita? *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 50, 19-32.
- HUGGINS, R., IZUSHI, H. 2007. *Competing for Knowledge: Creating, Connecting and Growing*. London, Routledge.
- HUMPHREY, J. 2006. Policy implications of trends in agribusiness value chains. *European Journal of Development Research*, 18, 4, 572-592.
- KNEŽOVÁ, J., VÝROSTOVÁ, E., RUČINSKÁ, S. 2009. Ako môžu univerzity prispieť k rozvoju regiónu. In *Bariéry a východiská pre rozvoj prihraničného regiónu*. Košice, Karpatký rozvojový inštitút.
- KONTROVÁ, M. et al. 2015. *Vysoké školy, pracovný trh a uplatnenie absolventov*. Bratislava, Centire. [online] [cit. 2016-12-10]. Dostupný na: <<https://www.centire.com/sk/novinky/narodny-projekt-vysoke-skoly-ako-motory-rozvoja-vedomostnej-spolocnosti>>
- KOVÁČOVÁ, E. 1995. *Teória a politika zamestnanosti*. Bratislava, Ekonom, 43.
- KUPKOVIČ, M. et al. 1996. *Podnikové hospodárstvo*. Bratislava, Sprint, 234.
- KUZMIŠINOVÁ, V. 2009. *Podniky – univerzity – samospráva (regióny)*. Košice, Technická univerzita Košice, Ekonomická fakulta, 255.
- KUZMIŠIN, P., KUZMIŠINOVÁ, V. 2010. Terciárne vzdelávanie ako komponent regionálneho rozvoja. *Ekonomický časopis*, 58, 7, 725-741.
- LUNDEVALL, B. A. 1992. National Systems of Innovations: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. Chapter I. In EDQUIST, CH. and Mc KELVEY, M. (eds.) *Systems of Innovation, Growth and Employment*. Cheltenham, Edwards Edgar Publishing, 323.
- LUNDEVALL, B. A. 2005. *Interactive Learning, Social Capital and Economic Performance*. Washington January 10-11, 2005. [online] [cit. 2016-12-10]. Dostupný na: <http://www.Business.aau.dk/ike/upcoming/Washington_paper.pdf>
- MIHÁLIK, J. 1999. *Trh práce a manažment ľudských zdrojov*. Bratislava, Ekonom, 11.
- NILSSON, J. E. 2004. *The Role of Universities in Regional Innovation Systems – A Nordic Perspective*. Copenhagen, CBS Press. [online] [cit. 2016-12-10]. Dostupný na: <<http://go.glo.gl/EJOKDn>>

- O'SULLIVAN, D., PICKERNELLA, D., SENYARD, J. 2009. Public sector evaluation on festivals and special events. *J Policy Res Tour Leisure Events*, 1, 19-36.
- PAVLÍNEK, P. 2019. Restructuring and internationalization of the European automotive industry. *Journal of Economic Geography*, 19, 1, 1-33.
- PIRNAY, F., SURLEMONT, B. 2003. Toward a Typology of University Spin-Offs. *Small Business Economics*, 21, 4, 355-369.
- PURCELL, K. 2010. *Flexible employment, student labour and the changing structure of the UK labour market in university cities*. São Paulo, Centro de Estudos da Metrópole, 1.
- PUKKA, J., MARMOLEJE, F. 2008. Access, Success and Relevance in Higher Education. In *Agenda - Global Forum on Education, Infótop Dominican Republic, 3-6 March 2008*.
- REHÁK, Š. 2009a. Ekonomía znalostí v priestore a čase. Teoretický prehľad - APVV-0230-07. *Region Direct*, 2, 1, 12-32.
- REHÁK, Š. 2009b. *Hodnotenie vplyvu univerzity na región: Dopadové štúdie*. [online] [cit. 2015-12-27]. Dostupné na: <<http://uniregio.fvs.upjs.sk/pdf/zbornik/Rehak.pdf>>
- REHÁK, Š., DŽUPKA, SEKELSKÝ, ŠEBOVÁ, 2015. *Lokálne ekonomické vplyvy univerzít*. Bratislava, Ekonóm, 176.
- RIEVAJOVÁ, E. 2009. *Trh práce a politika zamestnanosti*. Bratislava, Ekonóm, 19.
- ROMER, P. 1990. Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98, 1, 71-102.
- ROSENBAUM, J. 1990. Market and Network Theories from High School to Work: Their Application to Industrialized Societies. *Annual Review of Sociology*, 16, s. 256. [online] [cit. 2015-12-27]. Dostupný na: <<http://www.jstor.org/stable/2083271>>
- RUČINSKÁ, S., 2009. Aká je úloha univerzít v regionálnom rozvoji? In *Úloha univerzity v regionálnom rozvoji (recenzovaný zborník z vedeckej konferencie)*. Košice, UPJŠ Košice, 199.
- SAXIENAN, A. 1990. Regional networks and the resurgence of Silicon Valley. *California Management Review*, Fall, 39-112.
- STANKIEWICZ, R. 1994. Spin-off companies from universities. *Science and Public Policy*, 21, 2, 99-107.
- STRECKOVÁ, Y. 1991. *Kritéria pro hodnocení sociálně-ekonomické úrovně regionů. Dílčí studie ke kategorii životních podmínek*. Brno, Ekonomicko-správní fakulta MU, 27.
- TOMLINSON, M. 2007. Graduate employability and student attitudes and orientations to the labour market. *Journal of Education and Work*, 20 (4), 285-304.
- ZVALOVÁ, M., SRNÁNKOVÁ, E., HRUŠOVSKÁ, J. 2007. *Uplatnenie absolventov vysokých škôl v praxi*. Bratislava, ÚIPS, s. 25. [online] [cit. 2016-12-10]. Dostupný na: <http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/VS/absolvent/upatnenie_absolventov_v__na_trhu_prace_vystup_2008.pdf>
- ŽENKA, J., NOVOTNÝ, J., CSANK, P. 2014. Regional Competitiveness in Central European Countries: in Search of Useful Conceptual Framework. *European Planning Studies*, 22, 1, 164-183.

Universities as a regional development actor: theoretical notes

Summary

University education is generally perceived as a means of significantly contributing to increasing the competitiveness of the economy on a global, national and regional scale. As the global economy evolves by becoming increasingly dependent on new knowledge and new knowledge, so are the changes in university education. Indisputable fact has been that from the original role of universities to provide education and basic research, possibly transfer of knowledge and technology, the mission of the university has expanded in the last two decades and the university has become an important factor in regional development. An important task of universities is

their entrepreneurial activity, in terms of direct and indirect involvement in business in the region. It is therefore essential to monitor the activities and quality of universities in the context of regional development.

Today, universities are an important local and regional player in social life, an important subject of cooperation with national and regional governments and the business community. In recent years, the role of universities in the knowledge-based economy and creation of innovations has been the focus of attention. In agreement with other authors, in the context of analyzed problem of the role of universities as an actor of regional development, it is necessary to scrutinize consistency and/or inconsistency, structure of scientific fields and study programs of individual universities with national and regional economic structure. This should contribute to the formation of the best possible offer of university graduates, resp. general higher education.

Today, the current topic of discussion in Slovakia is justified to strengthen the role of universities in the training of professionals and to create new knowledge trajectories focusing on automotive industry and related activities, ranging from technical across managerial to social and environmental activities. An efficient universities education system focusing on automotive industry, which is flexible in relation to market requirements, can contribute not only to the preparation of professionals who will positively influence the development of the automotive industry market in Slovakia, but it will also help respond adequately to expected developments and possible changes in this segment of the economy.

Research projects focused on the regional dimensions of the knowledge economy, creative economy, university relations to the economic development of regions and others have a specific position in Slovak university conditions. Not only in Slovakia, but throughout Europe over the last 10-15 years, large-scale discussions about universities and their reorganizations have begun, precisely in relation to their professional focus and the need for their more active role in the economic and social development of regions.